

UNIVERSITATEA „ALEXANDRU IOAN CUZA” DIN IAȘI
FACULTATEA DE LITERE
ȘCOALA DOCTORALĂ DE STUDII FILOLOGICE

**Prezența termenilor religioși creștini în dicționarele bilingve
franco-române**

Rezumatul tezei de doctorat

Conducător de doctorat:

Prof. Univ. Dr. Habil. Felicia Dumas

Doctorandă:

Fercal D. I. Maria-Alexandra căs. Druțu

UNIVERSITATEA „ALEXANDRU IOAN CUZA” DIN IAȘI
FACULTATEA DE LITERE
ȘCOALA DOCTORALĂ DE STUDII FILOLOGICE

Prezența termenilor religioși creștini în dicționarele bilingve franco-române

Conducător de doctorat:

Prof. Univ. Dr. Habil. Felicia Dumas

Doctorandă:

Fercal D. I. Maria-Alexandra căs. Druțu

UNIVERSITATEA "ALEXANDRU IOAN CUZA" DIN IAȘI
Școala Doctorală de Studii Filologice

ANUNȚ

La data de 25.06.2024, ora 12:00, în sala Al. Dima doamna Fercal D. I. Maria-Alexandra căs. Druțu va susține, în ședință publică, teza de doctorat cu titlul „Prezența termenilor religioși creștini în dicționarele bilingve franco-române”, în vederea obținerii titlului științific de doctor în domeniul Filologie.

Comisia de doctorat are următoarea componență:

Președinte

Prof. Univ. Dr. Eugen MUNTEANU, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași.

Conducător de doctorat

Prof. Univ. Dr. Habil. Felicia DUMAS, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași.

Referenți

Prof. Univ. Dr. Habil. Sonia BERBINSKI, Universitatea din București.

C. S. I. Elena TAMBA, Institutul de Filologie „Al. Philippide” Iași, Filiala Academiei Române.

Conf. Univ. Dr. Ana-Maria MINUȚ, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași.

Vă invităm să participați la ședința de susținere a tezei.

Teza poate fi consultată la Biblioteca Facultății de Litere.

Data afișării:

CUPRINS

Argument.....	4
Cadru general.....	4
Obiective și metode de cercetare	5
Structura lucrării	6
Sigle.....	8
I. Lexicologie și lexicografie.....	9
I.1. Lexicologia.....	9
I.2. Lexicografia	11
I.2.1. Tipuri de dicționare. Clasificări și roluri	11
I.2.2. Etape de elaborare a unui dicționar	13
I.3. Metalexicografia	14
II. Dicționarele bilingve. Utilități și caracteristici.....	15
II.1. Lexicografie bilingvă generală	15
II.2. Lexicografie bilingvă în spațiul românesc	21
II.2.1. Introducere	21
II.2.2. Secolul al XVI-lea – glosele și glosarele	22
II.2.3. Secolul al XVII-lea – de la slavonă la latină și limbi romanice	23
II.2.4. Secolul al XVIII-lea – de la regres la pionierat.....	25
II.2.5. Secolul al XIX-lea – curentul latinist.....	26
II.2.6. Secolul al XX-lea – diversitate și standardizare.....	36
II.2.7. Secolul al XXI-lea – digitalizarea	37
III. Terminologie, terminografie și terminotică.....	41
III.1. Contextualizare și definire.....	41

III.2. Repere istorice și considerații generale	42
III.3. Organisme și cercetători români implicați în studiul terminologic.....	43
III.4. Cuvânt-concept-termen	45
IV. Terminologia religioasă creștină în spațiul românesc	46
V. Terminologia religioasă creștină în dicționarele specializate	49
VI. Terminologia religioasă creștină în limba franceză	55
VII. Lexicografie bilingvă franco-română	59
VII.1. Context istoric	59
VII. 2. Tablou biografic al autorilor lexicografi	63
VII. 3. Caracteristici generale ale dicționarelor bilingve franco- române	81
VII.3.1. Petrache Poenaru, Aaron Florian, George Hill, <i>Vocabular franțezo-romănesc după cea din urmă ediție a Dicționarului de Academia Franțoească, cu adăogare de multe ziceri, culese din deosebite dicționare</i>	81
VII.3.2. Teodor Codrescu, <i>Dicționarul franceso-romanu</i>	84
VII.3.3. Lazăr Șăineanu, <i>Dictionnaire français-roumain</i>	85
VII.3.4. Constantina Căplescu, Nicolae Dănilă, Horia Socianu, coord. N. N. Condeescu, <i>Dicționar francez-român</i>	86
VII.3.5. Sanda Mihăescu, <i>Dicționar francez-român</i>	88
VII.3.6. N. N. Condeescu, G. Haneș (coord.), Iulia Giroveanu, Sanda Mihăescu-Boroianu, Micaela Slăvescu, <i>Dicționar francez român</i>	88
VII.3.7. Marcel Saraș, <i>Dicționar francez-român (pentru uzul elevilor)</i>	90

VII.3.8. Micaela Slăvescu (coord.) Sanda Mihăescu-Cîrsteanu, Iulia Giroveanu, <i>Dicționar francez român</i>	91
VII.3.9. Maria Brăescu, <i>Dicționar francez-român</i>	93
VIII. Analiza comparativă a termenilor religioși creștini din dicționarele bilingve franco-române.....	94
VIII.1. Corpus și direcții de analiză.....	94
VIII.2. Analiza categoriilor semantice	99
VIII.2.1. Instituții și structuri ecleziastice.....	99
VIII.2.2. Spații religioase.....	109
VIII.2.3. Obiecte religioase.....	119
VIII.2.4. Sărbători religioase	125
VIII.2.5. Ceremonii religioase	130
VIII.2.6. Practici religioase.....	137
VIII.2.7. Rugăciuni	147
VIII.2.8. Cărți religioase	154
VIII.2.9. Documente cu caracter religios.....	159
VIII.2.10. Veșminte	163
VIII.2.11. Funcții religioase.....	169
VIII.2.12. Comunități religioase	177
VIII.2.13. Conduită și morală religioasă.....	186
VIII.2.14. Denominații ale sfinților sau ale divinității.....	192
VIII.2.15. Însușiri ale sfinților sau ale divinității.....	199
Concluzii finale	206
Bibliografie.....	219
ANEXA 1.....	239

Argument

Cadru general

În studiul limbilor străine, lucrările lexicografice sunt unele dintre instrumentele indispensabile.

Într-o primă etapă a învățării, în vederea dobândirii unor cunoștințe generale, se poate face apel la dicționarele bilingve, însă, pentru aprofundarea lexicului specific unui domeniu, se impune utilizarea unui dicționar de specialitate.

În ceea ce privește limba franceză, există numeroase publicații care aprofundează domenii precum medicina, mediul afacerilor, al turismului, însă, în cazul terminologiei religioase, activitatea lexicografică nu se bucură de aceeași dezvoltare.

Au fost elaborate o serie de lucrări care se ocupă cu studiul terminologiei religioase creștine, însă, având în vedere interesul tot mai crescut al cercetătorilor și al traducătorilor față de textele religioase în limba franceză, considerăm că un asemenea domeniu ar merita, de asemenea, alocarea unui spațiu mai generos în dicționarele bilingve, care să faciliteze comunicarea ecumenică și să contribuie la îmbunătățirea calității traducerilor.

Pe fondul stabilirii emigranților din teritoriul est-european în Franța, s-au pus bazele unor comunități ortodoxe care s-au

dezvoltat treptat, înființându-și propriile instituții, în cadrul cărora s-au făcut eforturi în vederea dezvoltării unei terminologii în limba franceză specifice confesiunii ortodoxe. Întrucât în spațiul francez religia dominantă este catolicismul, în procesul de constituire a unei terminologii religioase ortodoxe fie au fost împrumutați termeni din limba greacă, fie au fost preluate structuri utilizate în descrierea unor realități proprii cultului catolic. În acest context, accesarea și mai ales traducerea unor texte religioase poate presupune dificultăți de înțelegere și de redare corectă a conținutului.

Consultarea unor dicționare bilingve ar putea contribui la decodificarea conținutului francez, iar o analiză a accepțiunilor atribuite termenilor religioși în cadrul dicționarelor bilingve franco-române ar putea evidenția modul în care este abordat acest tip de lexic și în ce măsură se poate face apel la acest tip de instrument în traducerea și înțelegerea unor texte cu specific religios.

Obiective și metode de cercetare

Pornind de la premisa că în perioada regimului comunist aparițiile editoriale, printre care se numără și lucrările lexicografice au fost supuse cenzurii, care a presupus printre altele, limitarea numărului termenilor religioși în dicționare, presupunem că înainte

de această epocă ponderea lor a fost mult mai mare, după 1989 lexicul cu specific religios revenind în atenția lexicografilor.

În acest context, ne-am propus o abordare diacronică a termenilor religioși creștini existenți în dicționarele bilingve franco-române, care să înfățișeze perspective multiple ale modului în care aceștia au fost înregistrați din 1840 până în anul 2000.

În etapa inițială a cercetării noastre vom face apel mai întâi la sistematizarea și structurarea informațiilor, încercând să stabilim contextul evolutiv general al lexicografiei ca disciplină științifică, precum și parcursul dicționarelor bilingve la nivel global și în spațiul lingvistic românesc. Aceste date vor fi completate de evidențierea unor repere teoretice privind studiul terminologic, precum și de o prezentare a situației terminologiei religioase creștine în cadrul unor lucrări specializate românești și franceze.

Ținând cont de faptul că obiectivul nostru principal este analiza comparativă a termenilor religioși creștini incluși în dicționarele bilingve franco-române, o incursiune în istoricul influenței franceze asupra spațiului românesc și în biografia lexicografilor vor contribui la înțelegerea circumstanțelor în care au fost publicate lucrările lexicografice alese. Urmând principiile analizei onomasiologice vom pune în contrast termeni înregistrați în lucrări lexicografice bilingve de dimensiuni diverse, apărute în perioade diferite la edituri distincte.

În urma excerptării termenilor din cele nouă dicționare selectate, printre obiectivele pe care le vom avea în vedere se numără: constituirea unor domenii și subdomenii semantice, evaluarea ponderii acestora în economia unui dicționar, observarea apartenenței confesionale, evidențierea modului de redare a definițiilor, identificarea diferențelor grafice în redactarea intrărilor, marcarea diastratică și evoluția semantică reflectată de-a lungul timpului prin prisma diverselor accepțiuni atribuite în lucrările din corpus.

Fără a pretinde cuprinderea exhaustivă a datelor ce pot emerge în urma unui astfel de demers, considerăm că studiul pe care îl propunem poate oferi informații esențiale despre sensurile și conotațiile istorice înregistrate de terminologia religioasă de-a lungul timpului, prin aceasta contribuind la o mai bună înțelegere a mesajului și la identificarea celor mai potrivite echivalente pentru exprimarea spiritualității creștine în limba franceză.

Structura lucrării

Lucrarea este împărțită în opt capitole, ce îmbină date teoretice și istorice cu analiza practică a termenilor religioși creștini incluși în dicționarele bilingve franco-române.

În primul capitol am amintit mai întâi încadrarea lexicologiei și a lexicografiei între disciplinele științifice. Am prezentat succint domeniile subsumate lexicologiei evidențiind în același timp vechimea activității lexicografice considerată de către unii lingviști a fi o ramură a lexicologiei, deși se pare că o precedă pe aceasta cu câteva secole. Ne-am îndreptat mai apoi atenția asupra tipologiilor lexicografice, evocând o serie de procese implicate în elaborarea dicționarelor. Am subliniat, de asemenea, evoluția și importanța acordată metalexicografiei de către cercetătorii străini și de către lingviștii români implicați în dezvoltarea și îmbunătățirea practicilor lexicografice, precum și în eficientizarea consultării dicționarelor existente.

În cel de-al doilea capitol am urmărit evoluția dicționarelor bilingve în cadrul altor culturi și în context românesc, de la stadiul oral, la cel scris, apoi tipărit și în cele din urmă digitalizat. Am reliefat etapele de dezvoltare ale acestui tip de lucrări de-a lungul timpului și diversitatea limbilor străine ce au atras atenția autorilor lexicografi români. Raportându-ne la contextul istoric, am încercat să determinăm cauzele care au stat la baza întreprinderii unor astfel de proiecte și implicit importanța lor în dezvoltarea culturii naționale.

Al treilea capitol a fost dedicat stabilirii unor repere și accepțiuni ale terminologiei, terminografiei și terminoticii. Expunerea unor

aspecte generale cu privire la stadiile și întemeietorii studiului terminologic a fost completată de amintirea unor organisme și oameni de știință care au contribuit la includerea acestui domeniu printre preocupările cercetătorilor români. Acestor considerații s-a adăugat o delimitare succintă a noțiunilor „cuvânt”, „concept” și „termen”.

Cel de-al patrulea capitol s-a axat pe studiul terminologiei religioase creștine în spațiul românesc. În spațiul românesc. Am menționat unele dintre denumirile propuse pentru a defini termenii religioși, de către oamenii de cultură interesați de aprofundarea acestui domeniu, accentuând o serie de trăsături care individualizează acest tip de lexic ca variantă distinctă în cadrul limbii române.

În continuarea capitolului precedent, cel de-al cincilea a urmărit abordarea termenilor religioși creștini în dicționarele specializate. Am enunțat pentru început distincția dintre dicționarele de termeni și cele conceptuale realizată de către Jean și Claude Dubois, încercând mai apoi să aducem în discuție câteva titluri care se încadrează în aceste categorii. Am evidențiat unele particularități formale și de conținut ale acestora, care determină diferențierea publicului cărui le sunt destinate (specialiști, publicul larg sau elevii). Am încheiat prin menționarea unor resurse digitale ce înglobează termeni cu specific religios.

Capitolul al șaselea a abordat situația terminologiei religioase creștine exprimată în limba franceză. Diversitatea confesională din Franța a condus implicit la constituirea unui lexic prin intermediul căruia să fie exprimate realități specifice fiecărui subdomeniu al sferei religioase. Au fost amintite avantaje ale întreprinderii unor studii care să aprofundeze particularitățile acestui tip de discurs, precum și câteva proiecte editoriale și instituții de cercetare dedicate domeniului religios.

Începând cu al șaptelea capitol ne-am concentrat atenția asupra lexicografiei bilingve franco-române. Includerea limbii franceze în peisajul lexicografic românesc a fost determinată de-a lungul timpului de evenimente istorice, care au apropiat poporul român de Franța. O incursiune generală în istoricul influenței franceze asupra spațiului carpato-danubiano-pontic permite înțelegerea împrejurărilor care au generat apariția dicționarelor bilingve franco-române. Am abordat de asemenea biografia semnatărilor dicționarelor propuse spre analiză, cu scopul de a dezvolta profilul unui autor de dicționar bilingv franco-român și de a determina în ce măsură ar putea biografia acestora releva date contextuale cu privire la redactarea lucrărilor lexicografice. Am încheiat prin expunerea unor trăsături generale privind macrostructura și microstructura dicționarelor selectate.

Ultimul capitol a centralizat într-o primă etapă titlurile vizate, direcțiile și criteriile urmărite în vederea efectuării analizei. Partea a doua a inclus studiul a cincisprezece categorii semantice delimitate pe baza termenilor religioși excerptați (*Instituții și structuri ecleziastice, Spații religioase, Obiecte religioase, Sărbători religioase, Ceremonii religioase, Practici religioase, Rugăciuni, Veșminte, Cărți religioase, Documente cu caracter religios, Comunități și credințe religioase, Denominații ale sfinților sau ale divinității, Însușiri ale sfinților sau ale divinității, Funcții religioase, Conduită și morală religioasă*).

În final am propus câteva concluzii și reflecții personale rezultate în urma cercetării realizate pe tema termenilor religioși creștini incluși în dicționarele bilingve franco-române.

În funcție de cele șase criterii de analiză pe care le-am avut în vedere în studiul practic, pot fi amintite câteva concluzii care se desprind.

Din perspectivă cantitativă se observă fluctuații de la un dicționar la altul, astfel că PPVFR1840/1 înregistrează 1689 de intrări, TCDFR1875/6 completează propunerile predecesorului, înscriind un număr de 1747 de cuvinte-titlu cu specific religios, iar CSDFR1907 manifestă o scădere, subsumând 1301 termeni. Tendința descendentă continuă și în NCDFR1959, care reține 871 de structuri. Fiind o lucrare de mici dimensiuni, SMDFR1967 se

limitează la 313 ocurențe din această sferă, însă HCDFR1972 înscrie o creștere față de ultimele două lucrări, cu cele 1127 exemple. Având în vedere că MSDFR1973 este realizat în scopuri școlare, apar doar 156 de termeni, aproximativ jumătate din numărul celor regăsiți în ediția cu specific similar din 1967. MSDFR1992 propune 1127 de termeni, iar cel mai recent dicționar, MBDFR2000, numără 313 cuvinte-titlu, totalul exemplurilor grupate semantic fiind de 2170 de intrări.

Se confirmă, prin urmare ipoteza formulată la început, conform căreia dicționarele apărute înaintea instaurării regimului comunist în România cuprind un număr mai mare de termeni religioși. În cazul celor apărute după această perioadă numărul intrărilor nu înregistrează o creștere semnificativă, menținând ponderea termenilor religioși la nivelul celei din cadrul lucrărilor de mici dimensiuni incluse în corpus.

Apartenența confesională a termenilor indică o predominanță a influenței catolice, religie majoritară în spațiul francez. În fiecare dintre cele cincisprezece categorii semantice constituite se pot înscrie o serie de exemple ilustrative precum: „Saint-office”, „Saint-Siège”, „confessionnal” etc.

Se poate observa de asemenea o anumită flexibilitate și dinamică a lexicului religios, prin utilizarea unor structuri atât în tradiția

catolică, cât și în cadrul confesiunii creștin-ortodoxe („cathédrale”, „cloître”, „école”, „église” etc).

În acest context merită evidențiat cazul termenului „**Laure**”, pentru care se menționează circumscrierea la sfera ortodoxă în HCDFR1972 și MSDFR1992: „*s.m.* mănăstire ortodoxă.”. Observațiile de acest tip sunt rare, ele mai putând fi identificate în cazul unor termeni ca: „**ménologe**”, „**pope**”, „**patriarche**”, „**catholicité**”, „**convertie**”, „**orthodoxe**” și „**sain**”.

Tipurile de definiții practicate variază de la descrieri detaliate la echivalări simple. Se pot desprinde câteva tendințe pe care le vom exemplifica în continuare.

În general, în primele două dicționare abordate sunt preferate expunerile exhaustive, în care corespondentul românesc este completat de numeroase expresii, perifraze ori serii de sinonime.

Există și situații în care sensul este exprimat în cele două lucrări doar prin sintagme scurte sau câteva sinonime, ca de pildă pentru „**agenouilloir**”, „**bénitier**” sau „**confessionnal**”.

Lucrările lexicografice mai recente, nemaifiind nevoite să substituie rolul dicționarilor explicative, limitează traducerea intrării franceze fie la serii scurte de sinonime, fie la un singur cuvânt. Ilustrativ pentru acest tipar este termenul „**abside**”, care înregistrează o trecere de la definirea prin intermediul perifrazelor la indicarea simplă a echivalentului în limba română.

Evoluția de la expuneri ample ori serii de sinonime la echivalente singulare poate fi observată în cadrul definițiilor propuse pentru „**Advent**”, redat prin structuri ample în PPVFR1840/1 și TCDFR1875/6, printr-o sintagmă scurtă, completată de un exemplu în CSDFR1907, prin două structuri sinonimice în NCDFR1959 și cu ajutorul unui singur element în HCDFR1972 și MSDFR1992.

În cazul intrării „**Ascension**” se face trecerea de la utilizarea unor serii de sinonime pentru redarea conținutului semantic (cu precădere în primele trei lucrări), la echivalarea simplă prin substantivul „înălțare”.

Deși în cadrul lucrărilor de dată mai recentă se oscilează între serii de sinonime și un singur echivalent, uneori chiar și în cazul acestora se întrebuițează expresii care să ilustreze accepțiunile variate ale termenilor.

Diferențele grafice semnalate în alegerile formelor adoptate de către autori subliniază pe de o parte dinamica limbii și pe de alta modul în care lexicograful au interpretat și adaptat conținutul în funcție de normele lingvistice și culturale predominante în perioadele respective.

Marcarea diastratică și restricțiile contextuale oferă informații sintagmatice valoroase privind posibilitățile și limitele de utilizare a cuvintelor. Acestea variază în funcție de stilul funcțional,

contextul social și temporal. Abordarea unei perspective diacronice reflectă nu doar schimbările de percepție a termenilor, ci și evoluția contextelor culturale și religioase în care aceștia sunt folosiți. Stilul funcțional căruia îi sunt circumscrise cvintele este evidențiat prin intermediul unor aprecieri de tipul: „(ist.)”, „(rel.)”, „(bis.)” sau „(théol.)”.

Se poate deduce că pentru evidențierea domeniului religios PPVFR1840/1 și TCDFR1875/6 preferă formularea „(t. de théol.)”, CSDFR1907 optează pentru varianta „(Théol.)”, HCDFR1972 și MSDFR1992, oscilează între „(bis.)” și „(rel.)”, iar NCDFR1959 și SMDFR1967 alternează între formele „(bis.)” și „(relig.)”, iar MBDFR2000 reține doar varianta prescurtată „(rel.)”.

Apartenența la sfera semantică religioasă și sugerarea unor condiții de utilizare a unor termeni este realizată, de asemenea, prin intermediul unor restricții contextuale ca de pildă: „(la catolici)” pentru „**carême**”, sau „(despre preoți)” în cazul lui „**confesser**”.

Totodată, formulări precum: „în stilul scripturii”, „în limba religioasă”, „se zice mai cu seamă de sfânta Treime”, „în înțelesul scripturii”, „se zice despre Dumnezeu”, „se zice deosebit pentru sfântul Duh”, „în teologie”, „în termin de scriptură” „se zice în teologie” se adaugă definițiilor termenilor: „**aille**”, „**bienheureux**”, „**coégal**”, „**paraclet**”, „**règne**”, „**représenter**”, „**souffler**” ori „**spiration**” înregistrați de PPVFR1840/1 și TCDFR1875/6.

Din punct de vedere temporal abrevierea „(înv.)” precedă exemple ca „**piscine**”, „**clotet**” sau „**moutier**”.

Variabila „societate” semnalată prin aprecieri de tipul: „(fig.)”, „(fam.)” sau „(în expr.)” nuancează conținutul semantic al unor exemple ca: „**cité**” sau „**autel**”.

Din punct de vedere semantic a fost posibilă identificarea a două tendințe generale. Prima orientare se manifestă prin descrierea unor realități similare cu ajutorul unor structuri lexicale diferite. De exemplu, pentru desemnarea sfeștocului se face apel la denominațiile „**aspersoir**”, „**aspergès**” sau „**goupillon**”. Buna-Vestire este redată prin **Annonciation**” și „**Salutation**” deopotrivă. Tot în cazul sărbătorilor, definirea Adormirii Maicii Domnului se realizează atât în dreptul intrării „**Assomption**” cât și a cuvântului „**Dormition**”. De asemenea, Duminica Floriilor este evocată în definiția termenului „**Flouri**”, în redarea verbului **Fleurir**”, dar și în cadrul definițiilor termenului „**Rameau**”. Hirotonia este reprezentată prin intermediul formelor „**Keirotonie**” și „**Ordination**”, iar referirea la canonizare se face prin „**béatification**”, dar și prin „**canonisation**”.

Cel de-al doilea aspect ce se reflectă în urma studiului semantic este reprezentat de modificarea accepțiunilor înregistrate de fiecare dicționar, având loc atât restrângeri ale semnificațiilor religioase

cât și abandonarea apartenenței la domeniul religios prin determinologizare.

De la înțelesul de raclă ce adăpostește Sfinte Moaște și chivot ori cruce în care este păstrată azima în cadrul catolic, termenul „**ostensoire**”, de pildă, este supus unui proces de diminuare a accepțiunilor, fiind rezumat în cele din urmă prin forma substantivală „chivot”.

Sub aspect evolutiv, reprezentativ este și parcursul intrării „**piscine**”, care de la „eleșteu în care cei vechi păstra pește; *piscine probatique* sau numai *Piscine*, fântâna oii, unde se spăla dobitoacele ce aducea Evreii jertvă la templul din Ierusalim. PISCINE, loc în altar unde se aruncă apa cu care s-a spălat vasele cele sfinte și altele.” (PPVFR1840/1) migrează către semnificația marcată a fi învechită de : „s.f. [...]. **2.** (*inv.*) cristelniță.” (HCDFR1972 / MSDFR1992).

Valoarea semantică a lui „**Mystère**” se schimbă treptat din cea de „m. taină, în pricină de religie; *les saints mystères*, sfânta cuminecătură; [...]; MYSTÈRE, nume ce se da mai înainte la unele bucăți de teatru scoase din biblie.” (PPVFR1840/1 și în TCDFR1875/6) în cea de „piesă biblică” (CSDFR1907, NCDFR1959, HCDFR1972, MSDFR1992). Transformări de ordin semantic pot fi observate și în cazul termenului „**tavaïolle**”, care era înțeles în primele trei ediții ca obiect utilizat atât în cadrul

Sfintei Împărtășanii, cât și a Tainei Botezului, iar ulterior este rezumat la „*s.f.* trusou pentru botez.” (NCDFR1959).

În ceea ce privește exemplul „**Chandeleur**” definit ca „*s. f.* Stretenia, prasnica întâmpinării lui Isus Hristos.” în PPVFR1840/1 și TCDFR1875/6, evoluția lexicografică propusă de HCDFR1972 și MSDFR1992 („*s.f. (bis.)* intrarea în biserică.”) ar putea genera chiar confundarea sărbătorii evocate inițial cu cea a Intrării în Biserică a Maicii Domnului, un cititor neinițiat în domeniul religios putând fi ușor indus în eroare.

Termenul „**Procession**” este supus unui proces de determinologizare, schimbându-și gradual semnificațiile de la cele de ceremonie religioasă săvârșită de către preoți și „purcederea Duhului Sfânt” propuse de PPVFR1840/1 și TCDFR1875/6 (completate de CSDFR1907 cu cea de ceremonie închinată Sfintelor Moaște), la forma simplă „procesiune” enunțată de NCDFR1959 și reluată prin alte exprimări de următoarele lucrări (SMDFR1967, HCDFR1972, MSDFR1992, MBDFR2000).

Un interes aparte prezintă și evoluția verbului „**exorciser**”, care suferă restrângeri de sens, trecând prin procesul determinologizării iar în final al reterminologizării. În primele inițiative lexicografice se înfățișa practica de citire a unor molitve pentru îndepărtarea duhurilor rele, CSDFR1907 și NCDFR1959 dimpotrivă, menționează exorcizarea prin vrăji, SMDFR1967 HCDFR1972 și

HCDFR1972, redau în mod simplu varianta românească a cuvântului francez, însă edițiile din urmă modifică direcția semnalând prin intermediul mărcilor diastratice apartenența acestui tip de practică la domeniul religios.

Studiul comparativ pe care l-am realizat oferă așadar o perspectivă generală asupra evoluției lexicografice, dar contribuie și la înțelegerea modului în care terminologia religioasă reflectă identitatea spirituală într-un context bilingv.

În ceea ce privește utilitatea lucrării, putem formula următoarele observații. Având un caracter practic, lucrarea noastră poate constitui un punct de plecare pentru realizarea unor cercetări viitoare, care să abordeze particularitățile terminologiei religioase incluse în dicționarele bilingve franco-române.

Exemplele din varii subdomenii ale sferei religioase supuse analizei accentuează și aduc la lumină perspective multiple adoptate de către lexicografi în redarea semnificațiilor religioase ale intrărilor pe care le înregistrează. Termenii extrași și grupați semantic în *Anexa I* pot reprezenta un suport pentru studii care să fie realizate prin prisma altor criterii lingvistice.

În ultima perioadă, terminologii diverse au reținut atenția cercetătorilor, întrebuințarea metaforei în exprimarea sensului fiind unul dintre subiectele tot mai exploatate, aspect ce poate fi urmărit și în cadrul corpusului constituit de noi. S-ar putea avea în vedere,

de asemenea modalitățile lexicale de exprimare, relația de sinonimie dintre termeni ori caracterul arhaic al acestora.

Bibliografie selectivă

Corpus

1. BRĂESCU, Maria, *Dicționar francez-român*, Editura Niculescu SRL, București, 2000.
2. CĂPLESCU, Constantina, DĂNILĂ, Nicolae, SOCIANU, Horia, CONDEESCU, N. N. (coord.), *Dicționar francez-român*, Editura Științifică, București, 1959.
3. CODRESCO, Theodoru, *Dictionariu franceso-romanu*, Edițiunea a doua, revăzută, coresă, complectată cu latinesce și adăogită cu o cantitate mare de cuvinte noue, volumul I/II, Lito-Tipografia Buciumului Romanu, Iassi, 1875/1876.
4. HANEȘ, G., CONDEESCU, N. N. (coord.), *Dicționar francez-român*, Ediția a II-a, Editura științifică, București 1972.
5. MIHĂESCU, Sanda, *Dicționar francez-român*, Editura Științifică, București, 1967.
6. POENAR, Petrache, FLORIAN, Aaron, HILL, George, *Vocabular franțezo-romănesc după cea din urmă ediție a Dicționarului de Academia Franțozească, cu adăogare de multe ziceri, culese din deosebite dicționare*, Vol I/II, Tipografia Colegiului Sfintul Sava, București, 1840/1841.
7. SARAȘ, Marcel, *Dicționar francez-român (pentru uzul elevilor)*, Editura științifică, București 1973.
8. ȘĂINEANU, Constantin, *Dictionnaire français-roumain*, II ième édition, Entièrement refondue et augmentée, I. Samitca & D. Baraș, Société en commandite, Bucarest, 1907.
9. SLĂVESCU, Micaela, MIHĂESCU-CÎRSTEANU, Sanda, GIROVEANU, Iulia, *Dicționar francez-român*, Editura Mondero, București, 1992.

Lucrări de referință

1. ALEXANDRESCU, Emil, *Introducere în literatura română*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 2007.
2. ALFEYEV, Hilarion, Mitropolit de Volokolamsk, *Taina credinței. Introducere în teologia dogmatică ortodoxă*, traducere din limba franceză de DUMAS, Felicia, Editura Doxologia, Iași, 2014.
3. BALAN Ioannichié, *Le Père Païssié Olaru*, traduit du roumain par Félicia Dumas, préface de S.E. Daniel, Métropolitite de Moldavie et de Bucovine, introduction de Jean-Claude Larchet, Editions L'Âge d'Homme, Lausanne, collection « Grands spirituels orthodoxes du XXe siècle », 2012.
4. BĂLAN, Ioan, *Limba cărților bisericești. Studiu istoric și liturgic*, Tipografia Seminarului Teologic greco-catolic, Blaj, 1914.
5. BALAN, Ioannichié, *Le Père Cléopas*, traduit du roumain par le hiéromoine Marc, préface de monseigneur Daniel, introduction de Jean-Claude Larchet, Editions L'Âge d'Homme, Lausanne, collection « Grands spirituels orthodoxes du XXe siècle », 2004.
6. BASARABESCU, I. A., HANEȘ, V. Vasile, *Antologia scriitorilor români. Scriitorii vechi și clasici*, Editura Națională S. Ciornei, București.
7. BÉJOINT, Henri, THOIRON, Philippe, *Le sens en terminologie*, Presses Universitaires de Lyon, Lyon, 2000.
8. BEJOINT, Henri, THOIRON, Philippe, *Les dictionnaires bilingues*, Aupelf-Uref - Editions Duculot, Belgique, 1996.
9. BERINDEI, Dan (coord.), *Istoria românilor. Constituirea României moderne (1821-1878)*, vol. XVII, Tom I, Ediția a II-a, revăzută și adăugită, Editura Enciclopedică, București, 2015.
10. BIDU-VRĂNCEANU, Angela (coord.), *Lexic comun, lexic specializat*, Editura Universității din București, 2000.
11. BUSUIOC, Ileana, CUCU, Mădălina, *Introducere în terminologie*, Editura Credis, București, 2001.
12. BUTIURCĂ, Doina, *Lingvistică și terminologie. Hermeneutica metaforei în limbajele de specialitate*, Institutul European, Iași, 2015.
13. CABRÉ, Maria Teresa, *Terminology: Theory, methods and applications*, John Benjamins Publishing Company, Amsterdam/Philadelphia, 1998.

14. CANARACHE, Ana, *Lexicografia de-a lungul veacurilor. De când există dicționare?* Editura Științifică, București, 1970.
15. CHIVU, Gheorghe, *Civilizație și cultură. Considerații asupra limbajului bisericesc actual*, Editura Academiei Române, București, 1997.
16. CHIVU, Gheorghe, *Limba română de la primele texte până la sfârșitul secolului al XVIII-lea, variantele stilistice*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2000.
17. CIOBANU, Georgeta, *Elemente de terminologie*, Editura Mirton, Timișoara, 1998.
18. CIPARIU, Teodor, *Principia de limba și de scriptura*, ediția a II-a, Blaj, 1866.
19. CODRESCU, Teodor, *Uricarul cuprinzetoriu de diverse acte care potu servi la istoria românilor*, volumul VII, Tipografia Buciumului Român, Iași, 1886.
20. COTEANU, Ion, *Structura și evoluția limbii române (de la origini până la 1860)*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1981.
21. CREȚU, Gr., *Mardarie Cozianul. Lexicon slavo-românesc și tâlcuirea numelor din 1649*, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, București, 1900.
22. *Cuvântul Nou*, anul XIII, nr. 3382, 18 mai 2002.
23. DESEILLE, Placide, *Din Răsărit în Apus. Ortodoxie și Catholicism*, traducere din limba franceză și introducere de DUMAS, Felicia, Editura Doxologia, Iași, 2018.
24. DESEILLE, Placide, *La spiritualité orthodoxe et la Philocalie*, 2e éd., coll. «Spiritualités vivantes», Albin-Michel, Paris 2003.
25. DESEILLE, Placide, *Monahismul ortodox. Principiile de bază și practica urmat de Tipiconul Mănăstirii „Sfântul Antonie cel Mare” din Franța*, traducere din limba franceză și introducere de DUMAS, Felicia, Editura Doxologia, Iași, 2013.
26. DUBOIS, Jean, DUBOIS, Claude, *Introduction à la lexicographie: le dictionnaire*, Librairie Larousse, Paris, 1971.
27. DUMAS, Felicia, *L'orthodoxie en langue française. Perspectives linguistiques et spirituelles*, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2009.
28. DUMAS, Felicia, *Langage et discours chrétien-orthodoxe en langue française*, Editura Pro Universitaria, București, 2023.

29. DUMAS, Felicia, *Le discours religieux orthodoxe en langue française. Approches linguistique, traductologique et anthropologique*, Editura Pro Universitaria, București, 2018.
30. DUMAS, Felicia, *Le religieux : aspects traductologiques*, Editura Universitaria, Craiova, 2014.
31. ELIADE, Pompiliu, *Influența franceză asupra spiritului public în România. Originile*, traducere de Aurelia Creția, Editura Univers, București, 1982.
32. FELECAN, Nicolae, *Vocabularul limbii române*, Editura Mega Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2004.
33. GAFTON, Alexandru, *Introducere în paleografia-româno-chirilică. Manual universitar*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2001
34. *Gazeta învățământului*, Anul XVIII, nr. 853, 3 iunie, 1966.
35. GEORGESCU, Vlad, *Ideile politice și Iluminismul în Principatele Române 1750-1831*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1972.
36. GHEȚIE, Ion, *Baza dialectală a românei literare*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1975.
37. GHEȚIE, Ion, MAREȘ, Alexandru, *Introducere în filologia românească. Probleme. Metode. Interpretări*, Editura Enciclopedică Română, București, 1974.
38. HARTMANN, R.R.K., GREGORY, James, *Dictionary of Lexicography*, Routledge, Londra, 1998.
39. HODOȘ, Nerva, IONESCU Al. Sadi, *Publicațiunile periodice românești (ziare, gazete, reviste) descriere bibliografică*, Tom I, catalog alfabetic 1820-1906, Librăriile Socec & Comp. și C. Sfetea, București, 1913.
40. HOMETOVSKI, Ludmila, *Elemente de terminologie și terminografie. Informatizarea metalimbajului juridic comunitar*, Chișinău, 2012.
41. HOUSEHOLDER, Fred Walter, SAPORTA, Sol, (eds.): *Problems in Lexicography*, Indiana University Pres, Bloomington, 1962.
42. HRISTEA, Theodor, *Sinteze de limba română*, Ediția a III-a, revizuită și din nou îmbogățită, Editura Albatros, București, 1984.
43. IORDAN, Iorgu, *Limba română contemporană*, Editura Ministerului Învățământului, București, 1956.

44. IORGA, Nicolae, *Histoire des Relations entre la France et les Roumains*, Imprimerie Progresul, Jassy, 1917.
45. IORGA, Nicolae, *Istoria învățământului românesc*, Editura Casei Școalelor, București, 1928.
46. IORGA, Nicolae, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea*, II, București, 1901.
47. IORGA, Nicolae, *Istoria literaturii românești în veacul al XIX-lea de la 1821 înainte*, vol. I, Editura Minerva, București, 1983.
48. IRIMIA, Dumitru, *Introducere în stilistică*, Editura Polirom, Iași, 1999.
49. IUFU, Ioan, BRĂTULESCU, Victor, *Manuscrise slavo-române din Moldova. Fondul Mănăstirii Dragomirna*. Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, 2012.
50. KOGĂLNICEANU, Mihail, *Dacia literară*, Tom I, ianuarie-iunie, Iași, 1840.
51. LARCHET, Jean-Claude, *Viața liturgică*, traducere din limba franceză de DUMAS, Felicia, Editura Doxologia, Iași, 2017.
52. LEANCA, Gabriel, *Roumains et français. Images réciproques, politique et diplomatie à l'époque moderne 1829-1859*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Iași, 2021.
53. LUPU, Roxana, *De la sacru la profan. Termeni religioși pătrunși în vocabularul laic*, Editura Universitară, București, 2014.
54. MACREA, D., *Probleme de lingvistică română*, Editura Științifică, București, 1961.
55. MARCU, Octavian, *Aaron Florian (1805-1887) între iluminism și romantism*, Editura Agronaut, Cluj-Napoca, 2014.
56. MITRIC, Olimpia, *Manuscrise românești din Moldova. Catalog*, vol. II, Editura Junimea, Iași, 2007.
57. MUNTEANU, Eugen, *Studii de lexicologie biblică*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 1995.
58. ODOBESCU, Alexandru, *Petrache Poienaru, cuventare asupra vieții și activității sale*, Tipografia Carol Göbl, București, 1889.
59. PALLAZO, Eric, *Histoire des livres liturgiques : le Moyen-Age, des origines au XIIIe siècle*, Beauchesne, Paris, 1993.
60. PANAITESCU, P. P., *Începuturile și biruința scrisului în limba română*, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1965.

61. PAVEL, Eugeniu, RUCĂREANU, Costin, *Introducere în terminologie. Noțiuni fundamentale*, Editura Academiei Române și Editura Agir, București, 2001.
62. PETRICEICU HASDEU, Bogdan *Cuvente den bătrâni*, I, București, 1878.
63. PETRICEICU HASDEU, Bogdan, *Cuvente den bătrâni*, Tomul. III, Partea I : *Istoria limbei române : Principie de lingvistică*, Noua Tipografie Națională Ștefan Rasidescu, București, 1881.
64. PIUARIU-MOLNAR, Ioan, *Deutsch-Walachische Sprachlehre, Gramatică germano-română*, Viena, 1788, Ediție critică, studiu introductiv și note de MINUȚ, Ana-Maria și LIHACIU, Ioan, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2018.
65. PRICOP, Alina-Mihaela (coord.), MARCU Andreea-Giorgiana, MOCANU Mihaela, ZAMFIRESCU, Oana, *Lexicografia poliglotă în secolele al XVII-lea - al XIX-lea*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2017.
66. POTRA, George, *Petrache Poenaru ctitor al învățământului în țara noastră 1779-1875*, Editura Științifică, București, 1963.
67. Prea Sfințitul Stéphanos, *Slujiri sacerdotale și harisme în Biserica ortodoxă*, traducere și prefață de DUMAS, Felicia, Institutul European, Iași, 1998.
68. PROVUST, Jean, *Les Dictionnaires français, outils d'une langue et d'une culture*, Éditions Ophrys, Paris, 2007.
69. QUEMADA, Bernard, *Les dictionnaires du français moderne (1539-1863). Étude sur leur histoire, leurs types et leurs méthodes*, Didier, Paris, 1967.
70. REY, Alain, *Le lexique : images et modèles. Du dictionnaire à la lexicologie*, Armand Colin, Paris, 1977.
71. REY-DEBOVE, Josette, *Etude linguistique et sémiotique des dictionnaires français contemporains*, The Hague, Paris, 1971.
72. *România liberă*, anul XXIV, Nr. 6885, 6 decembrie 1966.
73. *România Literară*, Anul XXVI, nr. 13, 1-7 septembrie, 1993.
74. ROSETTI, Alexandru, CAZACU Boris, ONU, Liviu, *Istoria limbii române literare. De la origini până la începutul secolului al XIX-lea*, Vol. I, Ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Minerva, București, 1971.
75. ȘĂINEANU, Constantin, *Amintiri*, Tipografia Universul S. A. București, 1947.

76. ȘĂINEANU, Lazăr, *Istoria filologiei române*, a doua edițiune, Editura Librăriei Socecu & Comp, București, 1859.
77. *Scînteia tineretului*, Anul XXVI, seria II, nr. 6553, 13 iunie, 1970.
78. SECHE, Mircea, *Schiță de istorie a lexicografiei române*, Vol. 1 *de la origini pînă la 1880*, București, Editura Științifică, 1966.
79. SECHE, Mircea, *Schiță de istorie a lexicografiei române*, Vol. II *de la 1880 pînă astăzi*, București, Editura Științifică, 1969.
80. ȘTREMPEL, Gabriel, (coord.), *Bibliografia românească modernă (1831-1918)*, vol. I (A-C), Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1984.
81. TELEOACĂ, Dana-Lumiņa, *Limbajul bisericesc actual între tradiție și inovație*, Conferințele Academiei Române, Ciclul Limba Română și relațiile ei cu istoria și cultura românilor, Editura Academiei Române, București, 2008.
82. TELEOACĂ, Dana-Lumiņa, *Terminologia religioasă creștină în limba română*, Editura Academiei Române, București, 2005.
83. *Transilvania Jurnal*, 13 iulie 2000.
84. URECHIA, V. A., *Istoria școlilor de la 1800-1864 cu o scurtă introducere cuprîndînd note din istoria culturii naționale anterioare secolului al XIX-lea, și cu numeroase fac-simile de documente, semnături, autografe, etc.*, tomul I, Imprimanta Statului, București, 1832.
85. URSU, N. A., *Formarea terminologiei științifice românești*, Editura Științifică și Pedagogică, București, 1962.
86. WAGNER, R-L, *Les Vocabulaires français, vol 1 : Définitions. Les dictionnaires, vol II (1970): Les tâches de la lexicologie synchronique. Glossaires et dépouillement. Analyse lexicale*, Didier, Paris, 1967.
87. ZAFIU, Rodica, *Diversitatea stilistică în româna actuală*, Editura Universității din București, București, 2001.
88. ZGUSTA, Ladislav, *Manual of Lexicography*, La Haye, Mouton, 1971.

Studii și articole

1. ALDEA, Maria, *Dicționarul – instrument de recunoaștere culturală. Studiu de caz: Lexiconul de la Buda (1825)*, în Gabriela Pană-

- Dindelegan (coord), *Limba română. Stadiul actual al cercetării, Actele celui de al 6-lea colocviu al Catedrei de Limba Română*, 29 - 30 noiembrie 2006 București, Editura Universității din București, București, 2007, p. 651-654.
2. ANDREI, Nicolae A., „Constantin Șăineanu - unul dintre marii profesori ai Craiovei de odinioară”, în *Cuvîntul libertății*”, 23 iulie, 1997, p. 7.
 3. ANDRIȚOIU, Alexandru, „Cu începere din grădina vecină”, în *Familia*, anul XX1, nr. 4, seria a V-a, aprilie 1985.
 4. BIDU-VRÂNCEANU, Angela, „Lexicografia și metalexicografia”, în *Studii și cercetări lingvistice*, An. 47, Nr. 1-6, Editura Academiei Române, București, 1996, p. 43-49.
 5. BIDU-VRÂNCEANU, Angela, „Mărcile stilistice (diastatice) în DEX și importanța lor normativ-didactică”, în *Limbă și literatură*, vol. I, București, 1997, p. 27-36.
 6. BIDU-VRÂNCEANU, Angela, „Perspectiva lingvistică în terminologie”, în *Limba română: diacronie și sincronie în studiul limbii române. (II) Stilistică, pragmatică, retorică și argumentare. Lexic, semantică terminologiei. Actele celui de al 13-lea Colocviu internațional al Departamentului de Lingvistică*, (București, 13-14 decembrie 2013), Editura Universității din București, București, 2014, p. 251-256.
 7. BIDU-VRÂNCEANU, Angela, „Terminologie sau terminologii, stadiul actual al cercetărilor”, în Gabriela Pană-Dindelegan (coord), *Limba română. Stadiul actual al cercetării, Actele celui de al 6-lea colocviu al Catedrei de Limba Română*, 29-30 noiembrie 2006, Editura Universității din București, București, 2007, p. 509-516.
 8. BIDU-VRÂNCEANU, Angela, „De la terminologia sincronică la terminologia diacronică”, în TĂNĂSESCU, Florin Teodor, MATEI, Dan (coord.), *Colocviul 3 T Terminologie-Terminografie-Terminotică*, Ediția a IX-a, 21-22 septembrie, Editura Agir, București, 2010, p. 17-32.
 9. BOGDAN, Ioan, „Un lexicon slavo-român din secolul XVII” în *Convorbiri literare*, XXV, nr. 3, 1891, p. 193-204.
 10. BOISSON, Claude, „L'Antiquité et la variété des dictionnaires” în BEJOINT Henri, THOIRON, Philippe, *Les dictionnaires bilingues*, Aupelf-Uref - Editions Duculot, Belgique, 1996, P. 17-30.

11. CALISTRU, Doina, „Influența franceză în spațiul românesc, modalități de receptare, forme de expresie”, în ZUB, Alexandru, Dumitru Ivănescu, *Franța. Model cultural și politic*, Editura Junimea, Iași, 2003, p. 29-50.
12. CAMARIANO, Nestor, „Influența franceză în Principatele Române prin filiera neogreacă”, în *Revista Fundațiilor Regale*, An. 9, nr. 2, 1942, p. 397-408.
13. CATANĂ, Gheorghe „Calendar” în *România Literară*, Anul XIII, nr. 11, 13 martie 1980, p. 10.
14. CHIVU, Gheorghe, „Lexiconul de la Buda, primul dicționar modern al limbii române” în *Analele Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. Secțiunea IIIe. Lingvistică*, LVIII, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2012, p. 45-56.
15. CHIVU, Gheorghe, „O variantă ignorată a românei literare moderne – limbajul bisericesc”, în *Limba română*, XLIV, nr. 9-12, 1995, p. 445-453.
16. CHIVU, Gheorghe, „Scrisul religios, componentă definitorie a culturii vechi românești” în *Dacoromania. Serie nouă*, XVII (1), Editura Academiei Române, Cluj-Napoca, 2012, p. 54-67.
17. CHIVU, Gheorghe., „Stilul celor mai vechi texte științifice românești (1640-1780). II. Stilul textelor lingvistice” în *Limba română*, An XXX, Nr. 1, 1981, Editura Academiei Republicii Socialiste România, p. 45-60.
18. CLIM, Marius-Radu, „Lexicografia modernă. Direcții și tipologii”, în *Anuar de Lingvistică și Istorie Literară*, Tom XLVII-XLVIII, București, 2007-2008, p. 165-178.
19. CREȚU, Gr., „Anonymus Caransebesiensis cel mai vechi dicționar al limbii române, după manuscriptul din biblioteca Universității din Pesta”, în *Tinerimea Română*, noua serie, vol. 1, 1898, p. 320-380.
20. CORBIN, Pierre, CASIGLIA, Nathalie, „Éléments pour un état de la description de la variété des usages lexicaux dans les dictionnaires français monolingues” în BAIDER, Fabienne, LAMPROU, Efi, MONVILLE-BRUSTON, Monique (coord.), *La marque en lexicographie. États présents, voies d'avenir, Actes du Colloque international de Chypre*, Département d'études françaises, Nicosie, 21, 22, 23 octobre 2006, Lambert-Lucas, Limoges, 2011, p. 17 – 38.
21. CRISTEA, Dan, HAJA, Gabriela, MORUZ, Alex, et. co., „Statistici parțiale la încheierea proiectului edtlr – dicționarul tezaur al limbii

- române în format electronic”, în ZAFIU, Rodica, UȘURELU, Camelia, OPREA Helga Bogdan (editori), *Limba română. Ipoteze ale variației lingvistice. Actele celui de-al 10-lea Colocviu al Catedrei de limba română* (București, 3-4 decembrie 2010), vol. I, Gramatică și fonologie, lexic, semantică, terminologii, istoria limbii române, dialectologie și filologie, Editura Universității din București, București, 2011, p. 213-224.
22. COTEANU, Ion, „Lexicografia și lexicologia românească după 23 august 1944”, în *Limba română*, An VIII, nr. 4, 1959, p. 46-57.
 23. DĂNĂILĂ Ion, MICHĂESCU, Radu „Banca de date fono-morfo-semantică a limbii române BANDASEM” în *Limba română*, An XXIX, Nr. 5, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1980, p. 471-476.
 24. DĂNILĂ, Elena, „eDTLR – base de données et instrument pour la recherche lexicographique roumaine” în *Philologica Jassyensia*, an VI, nr. 1 (11), 2010, p. 37-46.
 25. DINCĂ, Daniela, « Les emprunts au français dans le langage des jeunes au XIXème siècle », în SCURTU, Gabriela, DINCĂ, Daniela (coord.) *Typologie des emprunts lexicaux français en roumain. Fondements théoriques, dynamique et catégorisation sémantique*, Craiova, Editura Universitaria, 2011, p. 53-64.
 26. DRUȚU, Maria-Alexandra, „Comparative analysis of christian religious terms in french-romanian bilingual dictionaries” în Iulian Boldea, Cornel Sigmirean, Dumitru-Mircea Buda (Editors), *Reading multiculturalism. Human and social perspectives*, Section: Language and Discourse, Editura Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2021, p. 207-216.
 27. DUMAS, Felicia, „ La terminologie religieuse orthodoxe en langue française et le dialogue multiculturel des communautés orthodoxes de France”, în BOLDEA Iulian (editor), *The Proceedings of the International Conference Literature, Discourse and Multicultural Dialogue*. Secțiunea: Language and Discourse, 1, Editura Ahipelag XXI Press, Târgu-Mureș, 2013, p. 646-655.
 28. DUMAS, Felicia, „Aspecte ale terminologiei ortodoxe în română și franceză”, în SALA Marius, TĂNĂSESCU, Florin-Teodor, VINTILĂ-RĂDULESCU, Ioana (coord.), *Terminologia în România și în Republica Moldova*, Editura Clusium, Cluj-Napoca, 2000, p. 73-74.

29. DUMAS, Felicia, „La langue française et l’Orthodoxie : une terminologie religieuse spécialisée et ses reflets dans la traduction” în MIHĂESCU, Manuela (coord.), *Revue internationale d’études en langues modernes appliquées*, nr. 3, 2010, p. 219-228.
30. FERCAL, Maria-Alexandra, „Les dictionnaires bilingues comme seuils interculturels”, în Felicia Dumas (ed.), *Le Seuil, Actes du colloque international Journées de la Francophonie XXVe édition*, 28-29 mai 2021, Éditions Junimea, Iași, 2021, p. 543-553.
31. FERCAL, Maria-Alexandra, „Lenteur et persévérance dans le développement de la lexicographie bilingue des glossaires au format numérique”, în Felicia Dumas (ed.), *La Lenteur, Actes du colloque international Journées de la Francophonie, XXVIe édition*, 20-21 mai 2022, Éditions Junimea, Iași, 2022, p. 414-431.
32. GAFIȚEANU, Daniela, „Dicționar de dificultăți gramaticale ale limbii franceze” în *Ateneu*, Anul, 18, nr. 2, iunie, 1981, p. 15.
33. GHERMAN, Alin-Mihai, „Lexicografia și istoria culturii (Cazul Dicționarului român-latin al lui Teodor Corbea)”, în *Diacronia*, 14, Secțiunea *Lexicografia în epoca veche și premodernă*, Iași, 12 decembrie 2021, p. 1-9.
34. GRAUR, Alexandru, „Etimologie indirectă”, în *Cercetări de lingvistică*, XIII, nr. 2, iulie-decembrie, 1968, p. 305-308.
35. HAJA, Gabriela, TAMBA Elena,, „Cercetarea lexicografică academică actuală: tradiție și modernitate” în *Anuar de Lingvistică și Istorie Literară*, LV, Editura Academiei, Iași, 2015, p. 7-17.
36. HANEȘ, Gheorghina, „Terminologia botanică în opera lui Mihail Sadoveanu”, în *Limba română*, An XVI, nr. 1, ianuarie-februarie, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1967, p. 41-54.
37. HRISTEA, Th., „Etimologia și- importanța ei pentru știința limbii”, în: ZAFIU, Rodica STOICA, Gabriela, CONSTANTINESCU, N., Mihaela, (ed.), *Limba română – teme actuale. Actele celui de al 8-lea colocviu al Catedrei de Limba Română 5-6 decembrie 2008*, București, Editura Universității din București, 2009, p. 691-710.
38. IORDAN, Iorgu, „Ce este etimologia”, în *Limba română*, XXI, nr. 3, 1972, p. 175-183.
39. IUFFU, Zlatca, „Manuscrisele slave din biblioteca și muzeul mănăstirii Dragomirna” în *Romanoslavica XIII*, 1966, p. 189-202.

40. IVANESCU, Dumitru, „Teodor Codrescu” în *Figuri de arhiviști*, București, 1971, p. 68-85.
41. KELEMEN, B., „Cu privire la începuturile lexicografiei Românești”, în *Cercetări de lingvistică*, Anul VII, Nr. 1 Ianuarie-iunie, Cluj, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1962, p. 89-92.
42. MANOLEA, Gheorghe, „Istoria lui Petrache Poenaru”, în *Cuvântul libertății*, Anul XVIII, nr. 5412, 2 iulie, 2007, p. 12.
43. MARTIN, Robert, «Perspectives de la lexicographie informatisée» în DURAND J., HABERT B., LAKS, B. (éds.). *Congrès Mondial de Linguistique Française*, Paris, 2008, p. 1251-1256.
44. MATEI, Dan, „Asociația Română de Terminologie TermRom”, în SALA, Marius, TÂNĂSESCU, Teodor, VINTILĂ-RĂDULESCU, Ioana (coord.), *Terminologia în România și în Republica Moldova*, Editura Clusium, Cluj-Napoca, 2000, p. 11-12.
45. MUNTEANU, Eugen, „Rolul Bisericii și al textelor cu conținut bisericesc în procesul de formare a vechii române literare. Un punct de vedere filologic”, în vol.: CĂDĂ, Nicolae Cristian (edit.), *Șerban Cantacuzino, Antim Ivireanul și Neofit Cretanul - promotori ai limbii române în cult*, Editura Cuvântul Vieții, București, 2013, p. 7-79.
46. NETEA, V., „«România» primul cotidian al poporului român”, în *Studii*, Tomul 19, nr. 1, Editura Academiei Socialiste România, București, 1966, p. 47-58.
47. NOUZILLE, Jean, „Le général Berthelot et la mission militaire française en Roumanie 1916-1918” în George Cipăianu, Vasile Vesa (ed.), *La présence française en Roumanie pendant la Grande Guerre (1914-1918)*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 1997, p. 17-50.
48. ONCESCU, Iulian, „Legături spirituale româno-franceze (1866-1878)”, în Al. Zub, Dumitru Ivănescu, *Franța. Model cultural și politic*, Editura Junimea, Iași, 2003, p. 155-172.
49. OPREANU, Rodica, „Simbol al unității culturii europene Martha Bibescu” în, *Paralela 45, Supliment de cultură și artă al ziarului « Renasterea Bănățeană »*, nr. 1650, 24 iulie 1995, p. 3.
50. OSIAC, Vladimir, „Efigii pe frontispiciul Revoluției. Florian Aaron, în *Înainte*, Anul XXX, nr. 8782, 3 iunie, 1973, p. 3.
51. OȚETEA, A., NETEA, V., „O sută de ani de predare a istoriei universale la Universitatea din București 1864-1964”, în *Analele*

- Univeristății București*, Seria Științe Sociale, Istorie, Anul XIII, București, 1964, p. 23-49.
52. PĂCURARU, Veronica, „Considerații privind lexicografia informatizată: de la tradiții la inovații și perspective”, în *Philologia*, LVIII (1-2), Chișinău, Editura Academiei de Științe a Moldovei, 2016, p. 121-130.
53. POPESCU, Mihaela, BĂDIC, Melania, „Aspecte ale lexicografiei bilingve / Aplicații pentru un posibil dicționar român-ebraic / ebraic-român”, în *Studii și Cercetări Lingvistice*, An. 53, Nr. 1-2, Editura Academiei, București, 2002, p. 185-192.
54. SFÎRLEA, Lidia, „Delimitarea stilurilor literare românești”, în *Studii de limbă literară și filologie*, II, București, 1972.
55. ȘIADBEI, I., „Lexicografia română și istoria cuvintelor” în *Limba română*, VI, nr. 6, 1957, p. 14.
56. STRUNGARU, Diomid, „Începuturile lexicografiei române” în *Romanoslavica*, nr. XIII, 1966, p. 141.
57. TAMBA Elena, CLIM, Marius-Radu, CATANĂ-SPENCHIU, Ana, PATRAȘCU, Mădălin, „Situția lexicografiei românești în context european”, în *Philologica Jassyensia*, An VIII, Nr. 2 (16), 2012, p. 259-268.
58. TAMBA Elena, CLIM, Marius-Radu, PATRAȘCU, Mădălin, CATANĂ-SPENCHIU, Ana, „The Evolution of the Romanian Digitalized Lexicography. The Essential Romanian Lexicographic Corpus”, în *Proceedings of the 15th EURALEX International Congress*, Oslo, eds. Ruth Vatvedt Fjeld, Julie Matilde Torjusen, Department of Linguistics and Scandinavian Studies, University of Oslo, 7-11 august 2012, p. 1014-1017.
59. TELEOACĂ, Dana-Luminița, „Particularități ale limbajului bisericesc (actual)”, în *Limba română*, LXVI (4), Omagiu lui Marius Sala la aniversarea a 85 de ani, Editura Academiei Române, București, 2017, p. 527-540.
60. TOMA, Alice, „L’architecture de l’information dans le discours scientifique”, în *Diversité et identité culturelle en Europe*, XVI (1), Secțiunea *Fondements*, Editura Muzeul Literaturii Române, București, 2019, p. 53-90.
61. TOMA, Alice, „Pour une terminologie discursive” în *Diversité et identité culturelle en Europe*, XIII (1), Editura Muzeul Literaturii Române, București, 2016, p. 31-68.

62. URSU, N. A., „Dascalul Macarie, autorul Gramaticii rumanesti (1772) si al lexiconului slavono-roman (1778)”, în *Limba romana*, An 34, Nr. 5 septembrie-octombrie, 1985, p. 445-449.
63. Zafiu Rodica, „Studiul religios și stângăciile traducerii”, în *România literară*, nr. 19, 18-24 mai, 2005, p. 14.
64. ZAMFIRESCU, Ion, „N. N. Condeescu: «La légende de Geneviève de Brabant et ses versions roumaines». Publicațiile Academiei Române, București, 1938” în *Viața Românească*, An. XXXI, Nr. 2, februarie, 1939, p. 142-145.

Resurse electronice

1. <https://dlri.ro/>)
2. <https://dictionarysofociety.com/>.
3. <https://euralex.org/>.
4. https://acad.ro/academia_romana/.
5. <http://atilf.atilf.fr/>.
6. <https://solirom.ro/>.
7. <http://www.dictionaryportal.eu/en/>.
8. <https://www.wordreference.com/enro/>.
9. http://www.infoterm.info/about_us/history_of_infoterm.php.
10. <http://www.derwent.ro/dictionar.php?cID=cat-dictionar&cType=INDEX>.
11. <http://sfintii-imparati.trei.ro/pagini/dictionar.htm>.
12. <https://www.crestinortodox.ro/dictionar-religios/>.
13. <https://www.parohia-duesseldorf.net/index.php/biblioteca/dictionar-ortodox>.
14. <https://dokumen.tips/documents/-mic-dictionar-ortodox-dictionar-enciclopedic-de-cunostinte-religioase.html>.
15. http://www.ibooksquare.ro/Books/Read?p_book_id=30673&p_book_title=Dic%C8%9Bionar%20de%20termeni%20C8%99i%20concepte%20teologice&page=2¬es=0&from=next.
16. <https://concilium-vatican2.org/en/>.
17. <https://liturgie.catholique.fr/bibliotheque/publications-liturgie-snp/la-maison-dieu-revue-etudes-liturgiques-sacramentelles/>.
18. <https://uclouvain.be/fr/facultes/theologie/revues-ti.html>.
19. <https://www.dictionnaire-academie.fr/>.
20. <https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais>.
21. <https://www.littre.org/>.